

— przedstawia problemy dotyczące prognozowania w sposób konsekwentny, wskazujący na dogłębną znajomość tych zagadnień przez Autorów.

Szkoda tylko, że Autorzy pracy nie pokusili się o przedstawienie możliwości wykorzystania w procesie konstrukcji prognoz popularnego, a równocześnie prostego w użyciu narzędzia jakim jest arkusz kalkulacyjny Excel.

Zasygnalizowane w recenzji uwagi, niekiedy dyskusyjne, nie przekreślają faktu, że wartość pracy jest znaczna. Jej walory są tym bardziej godne podkreślenia, że oparta ona została na własnych doświadczeniach badawczych i dydaktycznych Autorów. Powinna ona trafić do rąk tych wszystkich, którzy interesują się i zajmują problemami prognozowania zjawisk masowych. Stanović dla nich będzie niewątpliwie bardzo interesującą lekturę fachową.

Marek Witkowski

Problemy polityki ekonomicznej. Studia i szkice na Jubileusz Profesora Zdzisława Dąbrowskiego, praca zbiorowa pod red. naukową Jerzego Tarajkowskiego, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Poznań 1998, ss. 333.

Recenzowana praca to zbiór esejów i artykułów opublikowanych z okazji benefisu 70-lecia prof. dr. hab. Zdzisława Dąbrowskiego, długoletniego pracownika naukowego i zasłużonego kierownika Katedry Polityki Gospodarczej i Planowania Rozwoju Akademii Ekonomicznej w Poznaniu.

Praca zbiorowa została przygotowana przez współpracowników naukowych – kolegów i uczniów Profesora – jako wyraz uznania dla Jego dokonań naukowych i dydaktycznych.

Przedstawiony wybór prac stanowi szerokie spektrum problemów nauki ekonomii i aktualnych zagadnień polityki ekonomicznej, związanych z transformacją ustrojową i zmianą systemu gospodarczego.

Publikacja zawiera 15 tematów, opracowanych przez 20 autorów. Podkreślenia wymaga wysoki poziom merytoryczny oraz znakomita strona edytorska, za co należy wyrazić uznanie Wydawnictwu Akademii Ekonomicznej w Poznaniu.

W książce znalazły odbicie podstawowe nurty badań znakomitego Jubilata. Szeroka problematyka dotyczy między innymi interwencjonizmu państwowego, funkcjonowania przedsiębiorstw w nowym systemie ekonomicznym, związków między problematyką makro- i mikroekonomiczną, zagadnień koniunktury i rozwoju gospodarczego, przemian ustrojowych i transformacji gospodarki. Szczególnym obszarem zainteresowań Profesora Dąbrowskiego były problemy przemian systemu planowania w Polsce i prace o charakterze analitycznym, opisujące zjawiska przemian systemowych: gospodarczych i społecznych oraz przekształcania gospodarki dla osiągnięcia większej efektywności.

Znaczenie dla postępu nauk ekonomicznych i ocenę merytoryczną studiów opublikowanych w jubileuszowym tomie można ująć syntetycznie w trzech płaszczyznach:

- poznawczej,
- dydaktycznej,
- informacyjnej.

Podział ten ma charakter porządkujący a nie wartościujący. Ewolucja i zróżnicowanie poglądów, zarysowane w podejściach do podstawowych problemów ekonomii, jest interesującym zjawiskiem, charakterystycznym dla okresu transformacji systemu ekonomicznego.

W płaszczyźnie poznawczej – wiedza, zawarta w różnotematycznych studiach ma istotne znaczenie dla pogłębienia znajomości procesów transformacyjnych. Studia o charakterze teoretycznym dotyczą kluczowych problemów ekonomii, kreowania nowej rzeczywistości oraz ocen i kierunków przyszłych strategii rozwoju. Istotne znaczenie poznawcze mają prezentowane prace o charakterze analitycznym. Obejmują one problematykę przebiegu i oceny transformacji systemu

gospodarczego w różnych dziedzinach, w ujęciu makro- i mikroekonomicznym, zorientowaną na racjonalność zachowań podmiotów, warunkujących sukces gospodarki jako całości.

Docenić należy **walory dydaktyczne** zbioru studiów dla młodzieży akademickiej. Wiedza o przeszłości gospodarczej i społecznej, wybór dróg i scenariuszy przyszłego rozwoju zdarzeń, oparte o znajomość i prawidłowości kształtowania się zjawisk, stanowią wiedzę niezbędną do oceny kierunków i bieżących wniosków wynikających z transformacji systemu gospodarczego.

Akademia Ekonomiczna w Poznaniu jest uczelnią, która kształci przyszłych praktyków gospodarczych, a również i polityków, co zobowiązuje do rozszerzania horyzontów myślowych i umiejętności doboru kryteriów oceny zachodzących zmian w sytuacji gospodarczej i społecznej.

Jak pisze Wacław Wilczyński w eseju pt. *Dwa szkice o polityce*, „znajomość kanonu ekonomii, zwłaszcza wiedzy o podstawowych zależnościach między wielkościami gospodarczymi, o prawdopodobnych skutkach podejmowanych decyzji (a także ich zaniechania) stanowi dziś swoiste minimum kwalifikacji polityka” (s. 15) należy dodać, że dotyczy to również praktyka gospodarczego.

Nie do przecenienia jest **funkcja informacyjna studiów** prezentowanych w tomie. Tutaj na wyróżnienie zasługują trzy prace, a mianowicie: 1) Jerzy Tomala, *Ewolucja podstaw i celów polityki ekonomicznej Stanów Zjednoczonych*, 2) Alfred Janc, *James A. Mirrlees i jego dorobek w dziedzinie analizy społecznych kosztów i korzyści* oraz 3) Zbigniew Romanow, *Główne problemy badawcze noblistów w dziedzinie ekonomii*.

W tym ostatnim eseju Autor w części pierwszej ujmuje syntetyczne uwagi o problematyce stanowiącej podstawę wyróżnień nagrodą Nobla. Druga część stanowi calendarium nagród noblowskich z zakresu ekonomii do roku 1996. Byłoby celowe, aby Autor kontynuował calendarium nagród noblowskich w 1997 i 1998 r. Problematyka podejmowana przez gremium tak szczególnie wyróżnionych badaczy, zmienia się w czasie i to jest szczególnie interesujące. Np. nagroda Nobla dla Amartya Kumara Sena z 1998 r. jest wydarzeniem wykraczającym poza świat teoretyków ekonomii. To, że w uzasadnieniu decyzji jury znalazło się zdanie, iż „Sen przyczynił się do przywrócenia etycznych wymiarów dyskusji nad najważniejszymi problemami świata”¹, jest nie tylko widomym przejawem zmiany mody w ekonomii, ale przede wszystkim głębokich zmian zachodzących w świecie.

Wśród studiów o charakterze teoretycznym prezentowane są różnicowane poglądy na racjonalność kształtowania procesów gospodarczych, podstaw i celów polityki ekonomicznej oraz na dynamikę procesów przekształceń systemu gospodarczego.

W sposób klarowny sformułował relację między polityką i ekonomią **Wacław Wilczyński** stwierdzając, że: „Państwowa polityka kształtowania procesów gospodarczych, polityka regulacyjna powinna przede wszystkim skłaniać **samodzielne** podmioty do racjonalnych aktów wyboru. Powinna ona być ograniczona do niezbędnego minimum...”. Autor dostrzega dziedziny, naturalne obszary oddziaływania państwa na gospodarkę. Zdaje sobie przy tym sprawę, że nie może być arbitralnej służebności gospodarki i wyboru ekonomicznego wobec polityki pojmowanej w sposób oderwany od ekonomii. Sankcjonuje problem polaryzacji zamożności w społeczeństwie wychodząc z założenia, że „nie zwalczy się nędzy, walcząc z nierównością materialną”.

W wywodach Autora góruje pogląd, że celem polityki jest zamożność obywateli, co wyraża następująco: „Obywatele będą bogatsi wówczas, gdy stworzone zostaną ustrojowe warunki wzrostu produktu społecznego i takiego podziału, który nie niweczy sukcesu ekonomicznego i nie zniechęca do przedsiębiorczości indywidualnej. Dlatego należy odrzucić koncepcje podziału wyrastające z negacji nierówności materialnej”.

W studium pt. *Kryterium oceny polityki gospodarczej* autor Jan Kaja wyróżnia kryterium skuteczności i efektywności oraz społecznej adekwatności polityki gospodarczej. Analizując pojęcie celów społecznych Autor wyraża pogląd, że nie da się sformułować uniwersalnego wektora celów społecznych, który precyzyjnie odzwierciedlałby ich strukturę. Na tle tych rozważań jako podstawowe uznaje cele konsumpcyjne, ekologiczne i instytucjonalne, które mogą i powinny być przedmiotem badania, a więc obiektywnej identyfikacji i objaśniania.

Władysław Balicki w pracy pt. *Zasada racjonalnego gospodarowania a racjonalna jednostka gospodarująca* podejmuje dyskusję ze sformułowaną w pierwszym tomie *Ekonomii Politycznej* Oskara Lange – zasadą racjonalnego działania (gospodarowania). Polemika Autora prowadzi

¹ Podano za J. Kleerem: „Między tyranią rynku a tyranią państwa”, *Wielcy guru ekonomii krytykują wolny rynek*, „Polityka” nr 45(2166) 7 listopada 1998 r.

do wniosku, że „zasada” opisuje relacje proste, a trudno ją zinterpretować dla przypadków bardziej skomplikowanych, a w szczególności do sytuacji szczegółowo przeanalizowanych przez Autora. Trudno odmówić Autorowi precyzji rozumowania i wnioskowania.

W interesującym szkicu pt. *Między leseferyzmem a etatyzmem*, **Jerzy Woś** dokonuje syntetycznej charakterystyki tych doktryn ekonomicznych i ich funkcjonowania na tle różnic poglądów co do zakresu interwencji państwa w polskiej literaturze ekonomicznej i praktyce gospodarczej. Podzielić należy pogląd Autora, że w warunkach polskich procesy transformacyjne wyznaczają naszemu państwu szczególną rolę, odmienną od ról, które spełniane są przez państwo we współcześnie funkcjonujących gospodarkach rynkowych. Złożoność procesów transformacyjnych i konieczność kontrolowania ich przebiegu oraz utrzymywanie jednoznacznie rynkowego ich charakteru sprowadza rolę państwa do roli arbitra oraz stymulatora procesów rynkowych, przy stałym bieżącym reagowaniu na negatywne zjawiska i jednoznacznym przeciwdziałaniu im. Działania te wynikać jednak muszą z konsekwentnie realizowanych, realnych i skutecznych programów rozwojowych.

Ryszard Barczyk w artykule pt. *Współczesne wahania koniunkturalne w teorii cyklu politycznego*, analizuje hipotezy wyjaśniające wewnętrzne mechanizmy w systemie rynkowym, których efektem są cyklicznie powtarzające się zakłócenia równowagi. Autor w swych rozważaniach skoncentrował się na zależnościach, w których źródłem oscylacji są zmiany relacji między stopą inflacji a stopą bezrobocia. Zmiany tych relacji prowadzą do koncepcji cyklu wyborczego.

Rozważania dotyczące politycznego cyklu koniunkturalnego mają charakter interdyscyplinarny. Generalnie można stwierdzić za Autorem, że geneza politycznego cyklu koniunkturalnego jest zawarta w modelowych związkach istniejących między państwem a gospodarką.

W artykule pt. *Korporacje międzynarodowe a kraje słabiej rozwinięte*, **Mieczysław Gulcz** podejmuje aktualny problem rozwoju korporacji międzynarodowych jako podmiotów gospodarki globalnej w relacji zwłaszcza do krajów słabiej rozwiniętych.

W artykule Autor podkreśla potencjalne korzyści i zagrożenia związane z napływem zagranicznych inwestycji. Potencjalne korzyści mogą stać się rzeczywistymi, a koszty mogą być znacznie obniżone, jeśli zostaną stworzone odpowiednie warunki, w których korporacje międzynarodowe będą funkcjonować w krajach gospodarczo słabiej rozwiniętych.

W opracowaniu pt. *Rola pracy w rozwoju społeczno-gospodarczym*, **Mieczysław Przedpelski** rozwija pojęcia pracy z punktu widzenia semantycznego jak i funkcjonalnego oraz problem ewolucji pracy, jej form i treści w rozwoju historycznym. Bliżej rozwija Autor rolę pracy w naukach ekonomicznych, jednocześnie akcentując między innymi jej znaczenie jako elementu jakości życia, zadowolenia i samorealizacji.

Rozważania dotyczące roli pracy wobec niespotykanego dotąd postępu technicznego, prowadzą do konkluzji ewolucji pracy, jakiej dokona rewolucja informatyczna, i do zajęcia wśród zawodów czołowego miejsca przez zawód nauczyciela-wychowawcy na wszystkich poziomach wychowania i kształcenia.

W interesującym studium Autor stwierdza: „Bacniejszej uwagi zatem wymaga otaczająca nas rzeczywistość...” (s. 227). Na tym tle brak mi w tym interesującym eseju odniesienia się do zmiany w Polsce wielkości i struktury zatrudnienia, a w konsekwencji zmiany w krótkim czasie rynku pracy o niedoborze siły roboczej w rynek o niedostatecznym popycie na pracę.

Problematyka ustrojowa została rozwinięta w studium **Lucyny Wojtasiewicz** pt. *Problemy rozwoju lokalnego w aktualnej polityce gospodarczej*. Stanowi ono syntetyczne opracowanie, w którym Autorka podkreśla konieczność gruntownej diagnozy stanu gminy jako fazy wyjściowej służącej kształtowaniu długofalowej strategii rozwoju gminy. Kreowaniu rozwoju lokalnego sprzyja wiązanie zadań władz gminy z założeniami polityki gospodarczej i społecznej państwa z dylematami rozwojowymi regionu.

Opracowanie **Emilii Denek i Janiny Rolewicz** pt. *Budżetowe instrumenty samorządu terytorialnego w polityce rozwoju przedsiębiorczości w małych miastach*, zawiera analizę procesów prawnych dotyczących dochodów i wydatków budżetowych. Wskazuje, że zakres instrumentów budżetowych jest wąski i zunifikowany, co nie wpływa pozytywnie na realizację samorządności i samodzielności władz lokalnych.

W nowym systemie ekonomicznym szczególna uwaga skupia się na racjonalnie, efektywnie funkcjonującym podmiocie gospodarczym, jakim jest przedsiębiorstwo – zarówno prywatne, jak i państwowe. Temu zagadnieniu poświęcony jest esej pt. *Ewolucja planowania w przedsiębiorstwie*, w którym Autor **Ber Haus** przedstawia zmiany w podejściu do planowania w przedsiębiorstwie.

Dawne planowanie techniczno-ekonomiczne przekształca się w planowanie przedsięwzięć rozwojowych w postaci „biznes planu”. W zarządzaniu przedsiębiorstwem pojawia się nowa faza „controlling”, powiązana z planowaniem strategicznym i operacyjnym.

W ewolucji procesu planowania w przedsiębiorstwie, które bardziej prawidłowo należałoby nazwać programowaniem, nie została podkreślona konieczność zupełnie nowego podejścia, wynikająca z istoty nowego systemu ekonomicznego, a mianowicie do roli marketingu w określeniu wielkości produkcji, racjonalnej działalności i samodzielności w podejmowaniu decyzji rozwojowych na własny rachunek.

Nowe elementy w działalności przedsiębiorstwa, to analiza wielkości i chłonności rynku zbytu na produkowane wyroby, od której zależy ustalanie rodzaju i wielkości produkcji. Jest to zasadnicza odmienność w stosunku do planowania w dawnym systemie, w którym ogólnie ustalano potrzeby oraz uzasadnienie celowości i wielkości produkcji, bez analizy w pierwszym rzędzie możliwości zbytu.

Całościową analizę procesów transformacji gospodarki centralnie planowanej w gospodarce rynkową przedstawiono w studium pt. *Koszty ponoszone przez społeczeństwo polskie w procesie transformacji systemowej*, autorstwa **Bohdana Gruchmana, Julity Łuczak, Jerzego Tarajkowskiego i Agnieszki Ziomek**.

W pracy rozwinięto tezę, że wszystkie procesy związane z przeobrażeniami gospodarczo-politycznymi stwarzają zarówno nowe szanse, jak i powodują liczne zagrożenia. Szanse wiążą się przede wszystkim z nowym systemem politycznym i gospodarczym, który przyniósł przemiany demokratyczne i stworzył warunki szerokiego uczestnictwa obywateli w procesach decyzyjnych, niedostatecznie jeszcze wykorzystane w dokonywaniu samodzielnych wyborów. Równocześnie z wprowadzeniem mechanizmów rynkowych, stwarzających szansę na zdynamizowanie gospodarki pojawiło się bezrobocie. Korzyści jakie czerpią Polacy z rozwoju gospodarki rynkowej są wciąż udziałem nieznacznej tylko części społeczeństwa polskiego.

Autorzy pracy na podstawie analizy merytorycznej wnioskuje, że dla większości Polaków skutki procesu transformacji odczuwane są jako zagrożenie bezpieczeństwa socjalnego, na co wskazuje pogorszenie warunków zaspokajania wszystkich podstawowych potrzeb społecznych.

Jestem zdania, że na pełną akceptację zasługuje konkluzja autorów, że istnieje potrzeba kontynuowania badań nad rozmiarami, przyczynami, przejawami i skutkami ubóstwa. Badania te powinny prowadzić do lepszego rozpoznania zjawiska i do poszukiwania środków zaradczych, m.in. przy wykorzystaniu doświadczeń innych krajów, zwłaszcza Unii Europejskiej.

Aspektowi ekologicznemu w modelu konsumpcji żywności poświęcona jest praca pt. *Uwarunkowania rozwoju konsumpcji żywności ekologicznej*. Autorzy **Janusz Piasny, Władysława Łuczka-Bakuła** twierdzą, że rozwój konsumpcji żywności ekologicznej jest jednym z elementów składowych nowych zjawisk o charakterze strukturalnym, zachodzących we współczesnej gospodarce.

W krajach wysoko rozwiniętych w wyniku wzrostu dochodów ludności udział wydatków na żywność systematycznie spada i obecnie wynosi około 15 - 20% ogółu wydatków. Ilościowy popyt na niektóre artykuły żywnościowe w zasadzie rośnie w niewielkim stopniu. Zwiększa się natomiast popyt o charakterze jakościowym, głównie na żywność o wyższych walorach odżywczych, zdrowotnych i ekologicznych.

Każda z prezentowanych prac zawiera szereg obserwacji i wniosków, które mogą być ogromnie użyteczne dla ekonomistów, dla praktyków gospodarczych i dla polityków. Suma wiedzy, którą przynosi tom studiów i szkiców na jubileusz Profesora Zdzisława Dąbrowskiego, z jednej strony wzbogaca w sposób istotny poznanie prawidłowości procesów ekonomicznych i kształtowania transformacji gospodarki, z drugiej strony otwiera nowe horyzonty i wytycza kierunki dalszych badań o charakterze teoretycznym, metodycznym i analitycznym.

Mirosława Opałło